

Валентин Вацев

ХРОНИКИ НА БЕЗВРЕМИЕТО

София, 2020

© Издателство „Изток-Запад“, 2020

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Валентин Вацев, автор, 2020

© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2020

ISBN 978-619-01-0620-3

ВАЛЕНТИН ВАЦЕВ

**ХРОНИКИ НА
БЕЗВРЕМИЕТО**

КРАЯТ НА ДЕМАГОГИЯТА?

ПОСВЕЩАВАМ ТАЗИ КНИГА НА ЖЕНА СИ.
Тя знае защо.

Съдържание

От Логос към Ейдос	7
НАТО като средна класа.....	17
Поздравления за леля Поли.....	21
Старите и новите елити на България	26
Тероризмът като геополитическо предизвикателство пред България	37
Дискретният чар на елитите	51
Седемнайсет революционни мигновения на Едип	60
Чичо Сам в София.....	64
Трябва ни нова България	70
Вест от Леля	92
Новото Възраждане на България	98
Девети май: битката за смисъла на историята	111
Между големия и малкия живот.....	118
Векът на Живков.....	127
Балканските европеизми: възможности и предизвикателства	144
Над всичко е съдбата на България	151
БСП между мисията и чековата книжка	158
Да не се срамуваме от своите комплекси, особено когато са С-400	166
Политическото православие и постмодерността	170
Новият български феодализъм.....	181
Относно „политиката на паметта и забравата“	212

Разложението на Евроатлантизма	222
Мракът на властта и властта на мрака	231
Сянката на безсмислицата тегне над НАТО	236
Новият европейски фашизъм между поезиса и мимезиса ...	254
Как е възможен ЕС след края на модерността	264
В тунела на историческото безвремие	276
Волтер е победител... ..	289
Информационното НАТО.....	297
Русофобията като антропологическа катастрофа.....	310
Дмитрий Медведев дойде и си замина.....	336
Историята между миналото и настоящото	340
България в ролята на доброто куче с нашийник	346
Глобализмът срещу човечеството	349

От Логос към Ейдос

(Културата на края или краят на културата)

1. Може би най-потресаващото и незабравимо впечатление от глобалното събитие на 11 септември 2001 г., което разтrese света, е усещането, сполетяло зрителите още от първите секунди при виждането на катастрофата. Първите впечатления не бяха „Господи, какво нещастие“, „Господи, колко страдания“, „Господи, колко жертви“. Не съпреживяването на трагедията и ужасът от страданието на жертвите, а простото, ясно и едновременно объркващо усещане, че това, което виждам, не може да бъде, че това, което виждам, е действително и едновременно с това е напълно невъзможно. Може би за затихването на това впечатление, за неговото заличаване помогна милионкратното визуално тиражиране във всички световни медии на образите от катастрофата – и все пак споменът за първото впечатление е жив.

Човечеството наблюдаваше не толкова „със затаен дъх“, колкото просто объркано как действителността става невъзможна и как невъзможното въпреки всичко става действителност. Засегнати бяха дълбинни основания в световъзприятието на съвременния човек, на „Homo modernus“. Между тези, които страдаха и се възмущаваха, и тези, които се радваха и празнуваха (защото имаше и такива), при всичките им различия се очерта нещо общо – не във вторичната оценка (която можеше да бъде и положителна, и отрицателна), а в първичното усещане за срутване в дълбинните основания на това, което хората приемат за реалност. Без връзка с физическото значение на това събитие, без отношение към въпроса кой би могъл да бъде извършителят и без интерес към това какви биха могли да бъдат непосредствените

и дългосрочните реакции на американската администрация (важни въпроси, но невлизаци в темата ни) можем да твърдим, че събитията от 11 септември 2001 г. имат пряка връзка и отношение към процеси и зависимости дълбоко в основанията на разбиранията на съвременния („модерния“) човек за това какво е реалност. Чувството, че това, което е станало (освен че, разбира се, е ужасно и че за него трябва дълбоко да се съжалява), е засегнало дълбинните основания и механизми на процеса, в който съвременният човек произвежда не само своята реалност, но и съзнанието си за нея – това чувство остана една година по-късно и вече очевидно може да е и специфичен културно-исторически и философски проблем.

2. Събитията, които послужиха като повод да се доближим към нашата тема, очевидно имат не само физическо, социално и разбира се, политическо значение. Може да се твърди, че на 11 септември се състоя „световно събитие“. Световно – но не просто в смисъл, че е станало нещо много важно. Световно – в значението, което се има предвид в теорията за мита – като събитие, което се е състояло преди историята, „споменът“ за което обитава подсъзнателния свят на съвременника и определя силовите линии, по които той осъществява своята ориентация в рационално обживяния исторически свят. Световните събития – но нека още веднъж подчертаем, не в журналистическия, глобално-медияен смисъл – се възприемат като предисторически, но те всъщност са не само предисторични, а по-скоро „преди-извън-встра-ни-след“ историята и са събития в смисъла на съ-битие – като битие, съпровождащо, съ-стояващо се заедно със събитията, които запълват историческия свят и историческото време на модерния човек. „Световните събития“ са пред, след и извън исторични и затова не могат да бъдат локализирани нито на картата, нито в календара на съвремието, защото са реалност, която не е обгърната от разума, не е просветена от лъчите му, неотличима е от образите си, съществува чрез тях (като е техен перманентен генеративен модел). Те са никъде и точно затова населяват зоната, която съвременникът с помощта на Фройд, Адлер, Юнг и

др. нарича подсъзнание – зоната, в която той е изтласкал всичко това, което не се подчинява на картезианското му разбиране за подреден, разбираем, каузално прозрачен и интелигибилен свят.

Веднага след трагедията от конвейерите на Холивуд бяха свалени неизвестен брой подготвящи се „суперпродукции“, в които американският гражданин предстоеше да види отново и отново нашествието на космическото зло по своите земи както и неговото победоносно отхвърляне. Американският зритель – пък и световният зритель – няма да може да види „Терминатор 8“, „Денят на независимостта 5“, „Челюсти 4“ и т.н. Те бяха свалени не просто в името на т.нар. политкоректност (единствената цел на която всъщност е „да не се увеличава страданието“). Като че ли причините за това сваляне бяха не толкова в сигурния комерсиален неуспех на тези незавършени продукции и не толкова за да не се множат образите на страданието. Като че ли някой се досети по напълно ирационален, но и напълно правилен начин, че злото и без това е викано достатъчно чрез самото му изобразяване и по-нататъшното му визуално мултиплициране не е напълно безопасно. Това беше ход в рамките на магическата логика и все пак адекватен.

3. Събитията, които споменаваме, бележат границата между различните дълбинни тълкувания, базисни интерпретации и метаразкази, които стоят в подсъзнателните (митологични) основания на т.нар. Нов световен ред – възприеман като същност, смисъл и генерална метафора на глобализиращия се свят. Този ред до 11 септември 2002 г. удивително напомняше пророческите видения на Кьонигсбергския мислител Имануел Кант, описани в проекта му „За вечния мир“. Това е свят, в който противоречията са заличени, антагонизмите – неутрализирани, конфликтите – опосредени. Свят, в който по модела на хилядолетното царство (милениум – и това съвсем не означава третото хилядолетие на западното човечество, а хилядолетието, описано от св. Йоан Патмоски в Откровението) Агнецът и Вълкът ще лежат заедно на зелената морава, защото конфликтите им ще бъдат радикално и окончателно опосредени. Идеята за всеобщо опосредяване, за

погасяване на конфликтността изобщо, за управляването на конфликтите в необходима, т.е. продуктивна посока в мондиалистски смисъл бе ядрото на глобализационната визия преди Събитието. След трагедията обаче Кьонигсбергската идилия на Вечния мир беше неусетно, но много бързо заменена с едно друго виждане за смисъла и същината на процеса на глобализация и на резултатите му. В глобализирания свят след 11 септември сатанинските импулси на вълка се приемат като неотстраними и вечни, а агнето е длъжно – ако иска да запази и мира, и кожата си – да бъде добре въоръжено. Това е Рах Americana – свят, в който доброто и злото се срещат за безпощаден сблъсък и в който основните конфликти не се поддават на опосредяване.

4. Зад първия свят, който остана безвъзвратно в миналото преди Събитието, стои не просто визията на Кант (дала живот впрочем на множество по-късни не само социалдемократически, но и социалиберални практически проекти за устройство на света). Не просто лутеранското протестантство на Кант е дълбинната смислова основа на хилястичните видения за свят с много разнообразие и малко противоречия; това е идея, в която така свято вярваше и предишната американска администрация.

Още по-надълбоко в нерелексивните, предонтологични и затова митологични корени на тази идея наистина ще намерим раннохристиянският „метаразказ“ за хилядолетното царство, за Богочовешки свят, в който злото е несубстанциално и няма онтологична плътност, в който Врагът на човешкия род няма своя свободна воля и затова е послушен изпълнител на волята на Създателя, свят в който злото – дори и най-чудовищното – може да бъде единствено и само наказание или изпитание. Но раннохристиянското ядро на просветителската визия за глобализирания свят е съчетана с юдео-християнски корективи за богоизбраност на агента, на когото е предписано да донесе светлината, да сътвори реда и да победи злото – това, разбира се, е белият човек (предимно протестант, предимно англосакс, предимно американец) със своята мисия, със своето бreme и особена отговорност.

5. Съвсем друга е архетипичната основа на глобалността (и продуктите ѝ) след Събитието. Сблъскват се двама противници: единият е видим и рационален, той защитава целия свят на традиционните представи, ценности, традиции и норми, характерни за Запада. Другият е невидим – и това не е светът на другите народи и култури, не е Изтокът, нито Югът, нито е някаква друга религиозна вселена. Това е скритият и таен свят на различни „затворени общности“, съществуващи навсякъде – и затова неподдаващи се нито на локализация, нито на идентификация. Единият свят има ясна структура, лице, форма и място. Другият е аморфен, хаотичен, деперсонализиран, екстериториален, извънвременен и извънпространствен. „Това е конфликт без бойно поле и плацдарми, конфликт с противник, който се смята за неуловим“ – заявява президентът Джордж Буш. „Очаква ни война, различна от предишните. Няма територия, която противникът да е окупира. Ние не можем да определим рамките на тази война нито във времето, нито в пространството. Врагът се намира на много места едновременно, често в границите на нашата собствена страна“ – убеден е държавният секретар Колин Пауъл. Агентът на Злото (терористът) вече не е познатият от миналото политически екстремист-идеалист (от рода например на комуниста Че Гевара). Принципиалната онтологическа невидимост е негова основна форма на съществуване. Той е Другият – неопознат, преструващ се на мъртъв, на не-терорист, на безопасен, умеещ да бъде едновременно всякакъв и никакъв, навсякъде и никъде – Той е То!

Това „То“ идва оттам, откъдето идваха и неговите по-малки братя – Годзили, Кинг-Конги, вампири, паяци, терминатори, хищници, полтъргайсти, смъртоносни вируси, призраци, побеснели клоуни убийци, килъри и манияци сатанисти – всички те идват от Дълбините. Същите Дълбини, в които умира, „деконструирайки“ се, културният код и символният архетип както на раннохристиянския „метаразказ“, така и на юдео-християнските му корективи. На мястото на разпадащия се християнски символен ред се намества (чрез изтласкване) нещо наистина древно, архаично, предисторично – Ариман и Ормузд, Озирис и Сет,

Шу и Тефнут – всичко това вече няма нищо общо нито с християнския символен ред, нито дори с юдейската монотеистична традиция. На господстващи позиции в подсъзнанието на „богоизбрания“ ни съвременник се утвърждава манихейска предисторична архаика, станала известна на науката чрез реконструкция на културния свят на Месопотамието – Шумер и Акад, Халдея и Вавилон. Първичният предкултурен код на Близнаците, манихейската борба между силите на Светлината и Мрака, мрачните египетски мистерии заемат мястото на Христовото послание в постмодерната митология на глобализиращия се свят след Събитieto и определят не само общото агресивно (но и травматично) самочувствие на постмодерния Западен човек, но и неговите постисторически очаквания и жизнени перспективи. Злото – субстанциално, самобитийно и имащо своя онтологическа плътност, вече не е „там“ или „тук“, а е в Дълбочините. Нечакано, непреодолимо и незвано, то се явява оттам – от предисторическите и предсъзнателни архетипични основания на постмодерния свят, от предкултурните установки, задаващи първичните понятия и представи за реалност. Свят, в който Злото, колкото и страшно да е то, е просто отсъствие на Добро, отдалеченост от Бога, дистанцираност от спасението и от Спасителя, в който Мракът е просто (временно и преодолимо) отсъствие на Светлина, е принципиално, коренно и смислово различен от свят, в който Светлината и Мракът са равнобитийни, равноценни и равномошни. В единия свят онтологично са вградени не само трагедията, но и надеждата, не само страданието, но и смисълът, а в другия е налице изначално и без край онтологичният ужас на безсмислицата.

Постмодерният свят извършва това, което Хегел би нарекъл иронично „zu Grund gehen“ – връщане в основанията, но и самоунищожаване. Постисторията като край на историята – край, който заплашва да бъде безкраен.

6. Всъщност „постисторията“ (като исторически, културен и екзистенциален фон на постмодерността) си има своя предистория. Можем да я забележим в провъзгласения още в средата

на XX в. отказ на постмодернизма от „трансценденталното означено“ и „трансценденталния субект“, в постмодерната идея за преразглеждане на понятието за реалност като изходна точка на познанието, на предмета за изучаване, разбиране, превод, художествено изображение. Реалността не е нищо друго освен културен акт на творчество, извършван от автора – след утвърждаването на тази постмодерна аксиома вече беше ясно, че разумът вече преминава от интерпретацията на действителността към действителността на интерпретацията. „Бягството от логоцентризма“ като осъзната и провъзгласена постструктуралистка потребност стана ясен симптом на прехода от Логос към Ейдос, от неразделно и действително единство на истина и действителност към паралелност на образ и прообраз, а оттам – към загуба на интерес към това кое е все пак образ, а кое – прообраз.

Методологическа еквивалентност на интерпретациите помежду им, еквивалентност на образ и прообраз – така се прояви тенденцията европейското Ratio да разбира себе си като Ейдос, да се осъзнава като безкрайно огледално отражение на себе си в себе си.

Но първите „предчувствия за постистория“ са много по-стари. Още в провъзвестената от Ницше смърт на Бога е предзложено очакването за края – но това е естествен край за тази история, която говори за Бога като синоним на природата (*Deus sive natura*). Там, където – по думите на Лаплас – Бог е ненужна хипотеза, той рано или късно умира – и това е естествен резултат. Новото време в Европа започна именно с това – първо да изтласка Бог на периферията на света като „принципиално ненамесващ се в земните дела наблюдател“ (ранен прообраз на „Синя Каска“?), след това да го отъждестви с Природата (непременно с главна буква), после да го обяви за ненужна хипотеза. И когато Ницше обяви смъртта му, това не беше скандално злословие, а добронамерена регистрация на състоял се вече факт. Един не много известен афоризъм на този гениален германец добавя яснота относно мисълта му – „Казват – пише Ницше, – че човекът е грешка на Бога. Но не е ли обратното, не е ли Бог грешка на човека?“ Движението на историята към края ѝ показва и доказва –

да, този Бог, който е *sive natura*, е смъртен, той може да умре и наистина умира – и то защото наистина е грешка на човека.

Между другото, на място и във време немного различни от тези на Фридрих Ницше (Западна Европа, Германия, XIX в.) един друг Фридрих също отбеляза смъртта на своя Бог – в писмо до Карл Маркс той споделя, че на 15-годишна възраст е преживял ужасна криза, когато загубил вярата си. Ето така се залага началото на „парадигмата на края“ – когато Бог умира в Германия, когато революционна Франция издига култа към „Разумното същество“ върху руините на манастирите си и когато Английският епископ Беркли се колебае на какво все пак е равно *esse* – само на *percipi* или все пак на *percipi et percipiere*.

7. И все пак „парадигмата на края“ е още по-стара, тя е заложена доста преди революционното време на Европа, преди Великите открития, преди Века на парата и на Историческия материализъм. Тя е изначална и има конституираща роля спрямо Европейския разум. Още в далечните и покрити с мрака на историята последни десетилетия на първото хилядолетие се е състояло събитие, предопредило за хилядолетие напред развитието на това, което днес се нарича Европейски разум.

Единното дотогава християнско пространство – пространство на общия смисъл, вяра, – а оттам и на общо Спасение, се е разделило, което е официално оформено в първите десетилетия на второто хилядолетие. Великата схизма на европейското културно пространство – а оттам и на смисъла – е очертала не само богословски, литургични и ритуални различия. Това разделение – за което днес е ако не „неприлично“, то поне е „неактуално“ да се говори – е заложило, определило, конституирало не нещо друго, а най-дълбоката същина на Европейския разум, който днес не се съмнява, че освен европейски е също и общочовешки, глобален разум.

Днес за нас, хората от началото на третото хилядолетие, забързани в нахъсания и спазматичен ритъм на постмодерната епоха, угрижени от проблемите и бедствията на своето време, няма нищо по-лесно от това да се отнесем към „мрачното Сред-

новековие“ с пренебрежителното високомерие на съвременника, проявявано от него към всички времена, различни от неговото, и към всички проблеми, несъвпадащи с неговите днешни проблеми. Работата е там обаче, че сърцевината на днешните му проблеми – краят на историята, смъртта на Бога, постмодерното разпадане на историческото време – и разпадането, заедно с това, на формите на историческа идентификация и модерност, есхатологичните тревоги и предчувствия на постмодерния човек, неговите натрапчиви апокалиптични очаквания – е предзаложена още в момента, когато Логосът на Античността (в неговата християнска форма на Св. Троица) е превърнат в Ratio. Това е същият Разум, за който Хегел беше убеден, че „Познаващият Разум е еднакъв навсякъде“, и за когото Адорно в наше време писа че „Разумът умря в газовите камери на Освиенцим“. Това е същият този днешен европейски разум на Просвещението и на Новото време, на постмодерността, който отстъпва под натиска на инфернални праисторически стихии, избликнали от колективното безсъзнателно на просветения Съвременник.

Разумът – това истинско и единствено божество на европейското Ново време – носи в своята интимна същност и генезис, в началния си структурен код своята неотстранима специфика, равна на родова ограниченост; той е получен чрез разрушаване на античния Логос – затова той не може да не се превърне в своята противоположност – Ейдос, но не в Платоновия смисъл, а в смисъл на идол (ейдолон) . („Не си създавай идоли“ – ето какъв бил смисълът на тази странна забрана...)

Схизмата, разделила единното дотогава християнско пространство на смисъла и спасението на източна и западна част, закрепва в Западна Европа като неподлежаща на критика норма разбирането, че между Божествените ипостаси в Светата Троица може да се въведе рационален ред на субординация – това е проловутото *filiologie*. Но именно чрез това се разрушава структурата на Логоса като модел на истинска действителност, проявяваща се, разкриваща се (алетия) като действителна истинност в неразделно единство на разкриващо се, разкрито и разкриване. В Логоса не съществува този паралелизъм на разум и действи-

телност, който играе конституираща роля в Европейското Ratio. Въвеждането на рационално-дедуктивен ред в живата органика на Логоса е акт на насилие върху него. В символна – но не само – форма това насилие се връща хиляда години по-късно...

Разбира се, тринитарната диалектика и онтология могат да бъдат оставени на богословите. Въпросът обаче е, че Логосът не е нито обикновена антична интелектуална конструкция, нито „екзотично абстрактно хрумване“ на Платон. Логосът (макар и назван с друго име) е тази обективна структура, която обитава зоната на допир между съзнателното и безсъзнателното в човешкия духовен свят. Той – освен всички други функции – играе ролята и на дълбинен генеративен модел за реалност, той е матрицата, благодарение на която функционират критериите, представите и понятията за това що е реалност, той задава и смисъла на „основния метаразказ“ на една култура. Ако мястото му там – в ничията земя между безсъзнателното и съзнанието, между Мита и Логиката – се заеме от субординиращия и координиращ *Ratio*, тогава културата, основаваща се върху тази замяна, не може да не се осъзнае – рано или късно – като изправена пред своя край.

Тогава езически божества с имена на библейски демони нахлуват от мрака на предисторията в съня на „постисторическия“ и „постмодерен“ човек – и никаква психоанализа не му помага... „Предистория“ и „постистория“ се сливат непосредствено – „ewige Wiederkehr“ (вечното завръщане) на Фридрих Ницше.

Вятърът вее към юг
и отива към север.
върти се, върти се в своя път
и пак почва своите кръгообращения

(Екл. 1:6)

Изглежда, след Края на историята ни очаква Началото ѝ.

Май 2002, Никозия

НАТО КАТО СРЕДНА КЛАСА

„Нищо не може така да разколебае човек в правилността на постъпката му както внезапният прилив на големи маси от последователи и съмишленици“. Тази староеврейска мъдрост си спомня може би днес ръководството на НАТО, като вижда френетичната радост в България по повод встъпването в Алианса. Дали са искрени? Дали наистина радостта е чак такава – сигурно се питат в Брюксел.

Радостта си е радост, но има и някои съмнения наистина. Не беше чак толкова отдавна, когато червените бабички заплашваха да тръгнат с голи гърди срещу натовските танкове, чак се наложи тогавашният им председател (тоест сегашният им президент) да ги моли да се закопчечат. А като се има предвид, че „червена бабичка“ всъщност не е пол, а характер, може да се окаже, че една немалка част от българското гражданство по инерция продължава да вижда в ангажимента на България с НАТО някаква заплаха за суверенитета и сигурността на страната.

Тези тревоги трябва да се отхвърлят като ненаучни и неоснователни, като политически суеверия, така да се каже.

Работата е не просто в това, че всъщност суверенитетът на България доста отдавна е ипотekiран – а какво друго може да се случи със суверенитета на една победена страна? Нима трябва да се напомнят основни факти – че имаше студена война, че тя фактически си беше съвсем гореща, – ако се броят конфликтите между двете системи, които се разгръщаха навсякъде по света, че тези конфликти съвсем не бяха само идеологически, а и военни (при това ожесточени), че войната беше „студена“ единствено в смисъл, че само ядреното оръжие не се използваше (по взаимно

съгласие), а всичко друго беше не само позволено, но и необходимо – по логиката на войната? И възможно ли е да сме забравили, че България беше не наблюдател в тази световна студена война, а активна страна в нея – и че загуби? Когато една страна участва във война и я загуби, със суверенитета ѝ не може да се случи нищо свръхоригинално и невиждано. Напротив – знае се какво се случва...

И все пак, не толкова за суверенитета става дума (ясно е, че суверенитетът на победените става достояние на победителите), колкото за сигурността.

Води се един необявен, но реален дебат. От една страна, са българските медии, които не жалят екранно време, киловатчаси енергия, цистерни с мастило и планини от вестникарска хартия, за да доказват отново и отново на някакъв неизвестен и непознат скептик, така щото че след влизането на България в НАТО не само небето ще е още по-синьо (и още по-от коприна), но че и сигурността ни ще се увеличи. От друга страна, същият този неизвестен скептик явно не е съгласен с всичко това и проявява престъпно упорство (и дори тъпота с взлом) в убедеността си, че тъкмо напротив – сигурността на страната ще намалее.

Всъщност истината днес е съвсем друга. Правилният отговор на въпроса дали НАТО взема, или дава сигурност е парадоксален – НАТО вече не взема и не дава нищо. Просто НАТО вече не е това, което беше. С разпадането си Съветският съюз и Варшавският договор нанесоха на НАТО (а и на САЩ – но това е друга тема) изключително коварен удар – удар в самите основи на съществуването на военния съюз. Защото една армия може без всичко, но не и без истински, солиден противник. А противникът умря. Заплахата от съветските танкове, базирани в сърцето на Европа (и можещи наистина за две-три денонощия да стигнат до Ламанша), изчезна. Но пък се появи една друга заплаха – по-невидима и коварна, – заплахата европейският данъкоплатец да започне да се вглежда в канчетата на брюкселската военна бюрокрация, да почне да задава неприятни въпроси, да се съмнява във военната заплаха, щит срещу която беше онова – истинското НАТО. Днес мястото на хилядите съветски танкове,

самолети, хеликоптери, ракети и всички други ужасии е заето от някакъв брадат интелектуалец на свободна практика (от саудитски произход), чието име е вече никак неприлично да се споменава... Това е несериозно.

Ето затова днес НАТО нито създава, нито решава проблеми – то просто търси истината за себе си, тоест противника си – и все още не го намира. Истинските проблеми могат да се появят по-късно, когато се окаже, че Старата и Новата Европа имат необходимост от едно ново НАТО и от едно старо НАТО. Да се надяваме, че тогава няма да ни късат сърцата с необходимостта да избираме.

Но ако основанията за съществуване на НАТО (а оттам и оправданията за бюджета му) в международен план са все още неясни, то вътрешнобългарските причини и основания за радостта ни от светлото събитие са очевидни – и те не са само морални и идеологически, не се изчерпват само с културата и политиката. Не, тук има основания и за икономическо задоволство, защото НАТО решава един наболял и ужасно трудно решим (да не кажем нерешим) икономически проблем – проблема за средната класа в България.

Както знаем, средната класа (навсякъде, където я има) е носител не само на всички социално-икономически, културни и политически хубавини, достолепия и съвършенства. Освен всичко това тя има и още една важна, макар и невидима, функция – да стои между долната и горната класа, да ги разделя, да им пречи да се виждат, да се мразят и да се карат. С една дума – нещо като буфер и изолатор едновременно. Без този изолатор между горната и долната класа могат да прехвърчат искрите на омразата и насилието, да се зароди „вековната злоба на роба“ – което, разбира се, е лошо. До днес ролята на средна класа в България – при отсъствието на истинска такава – се играеше от полицията, а говорител на тази средна класа беше общият ни любимец генерал Борисов. Без да подценяваме полицията обаче, ясно е, че тя все по-трудно щеше да успява да пази горната ни класа (сиреч елита ни) от простотиите и посегателствата на долната класа. Усилията са си усилия, но ресурсите и възмож-

ностите на полицията да бъде социален буфер все пак са ограничени.

Ето за какво можем да използваме НАТО – като мощен цивилизационен фактор, който успешно стои между елита и оскотялото простолюдие и ги учи на социален мир и солидарност. Като един истински гарант на социалния ред НАТО, от една страна, може да дава спокойствие и вяра на елита, че нищо лошо не може да му се случи в тия мътни времена, а от друга – да внушава на простолюдието чувство за ред, дисциплина и благоприличие, да го учи на уважение към статуквото, към демократичните завоевания и към властта изобщо. Че как иначе ще бъдем „island of stability“?

2 април 2004 г.

ПОЗДРАВЛЕНИЯ ЗА ЛЕЛЯ ПОЛИ

„Който и да дойде на власт във Вашингтон, ние все ще целуваме ръка, а ако трябва – и по-надолу“ – такава е позицията на българския, прости Господи, „елит“ спрямо току-що отминалите президентски избори в САЩ.

На виртуозите по целуване на ръка (а и на други органи, ако трябва) в София е много трудно да се обясни разликата между Америка на Буш и Америка на Кери – от гледна точка на официална София не е толкова важно кой е на власт, а това той да е най-силен и разбира се, да сме с него.

А разликата е съществена.

Да, наистина американският военнопromишлен комплекс, а и петролните гиганти на Америка, клоняха към Буш. Очевидна е поддръжката за неговата кампания от тези американски капиталови кръгове, които имат непосредствена материална изгода от тази напълно безумна война на старата (а вече и на новата) американска администрация в Ирак. И все пак не е толкова просто.

В тези избори се срещнаха не просто два вида капитали (цивилни и военни), а две Америки. За Буш убедително гласуваха не просто в централата на „Халибъртън“ (за тях е ясно защо), но още и милиони „обикновени“ американци – хора, които все още не могат да разберат защо борсовата търговия с електронни импулси е по-сигурен начин за забогатяване от ежедневния напрегнат, отговорен и квалифициран труд, създаващ реално, а не виртуално богатство; хора, които предпочитат да видят страната си като „работилницата на света“, а не като световна печатница на зелени хартийки и като лаборатория за розови сънища.

Америка на труда и отговорността ясно усеща, че страната се деиндустриализира и поради това и деморализира. Нараства тревогата за това, че всъщност последното десетилетие на XX в. (след краха на Съветския съюз) за Америка е било просто едно загубено десетилетие. Все по-ясно кристализира осъзнаването на простата истина, че след смъртта на главния ти противник ти вече не си същият, че най-простото и като че ли очевидно действие – да обуеш ботушите му и да прибереш наследството му – съвсем не е най-правилното.

Десетилетието след изчезването на „Империята на злото“ беше безгрижно изхарчено в безкрайно празнуване на „Великата победа“ (без някой да се сети да провери дали победата не е била все пак служебна – а това е съдбовен „детайл“), в налудни опити да се ваксинира – този път „завинаги и окончателно“ – спасеното от тоталитарната опасност човечество с универсален либерален серум.

Цяло десетилетие беше пропиляно от Америка в либерално-универсалистско прожектьорство, в свирене на саксофон и в галантни френски радости в Овалния кабинет – т.е. на място, предвидено все пак за работа...

И как никой не се досети за старата азиатска мъдрост, според която, когато престанеш да виждаш противника си пред себе си, това не значи, че го няма, а че просто е минал зад гърба ти, че може да е влязъл в тебе, и че – в този смисъл – не победата над противника, а над себе си е главната победа.

Още през 90-те години Америка трябваше да помисли за новото си място в света и да реши какво все пак иска за себе си, как вижда собственото си бъдеще в този уж весел, ултралиберален и „спасен от комунизма“, но всъщност неопределен и тревожен с неопределеността си посткомунистически свят. Не беше време за празнуване, а за отговорен размисъл – какво наистина иска Америка за себе си от бъдещето. Да бъде ли тя една голяма и силна (а защо не най-голямата и най-силната, както мечтаят всички патриоти) страна, или да е територия, място, където Световното правителство е преценило по целесъобразност, че му е най-удобно да местопребивава; да служи ли доларът на Америка, или

обратно – Америка да служи на долара като абстрактно, наднационално, универсално средство в ръцете на един тайнствен, безконтролен, световен елит; какво изобщо е Америка – нация с Родина или постмодерен човешки конгломерат, привързан само поради удобство и целесъобразност към определена територия, но можещ и да се развърже, ако и когато му е удобно...

Новият стар президент Джорж Буш-младши очевидно не е интелектуалец, не говори френски (пък и испанският му е един, остави, не е за разправяне), не знае като хората нито един латински цитат. Грубиян е – или поне успешно се прави на такъв. Не свири на арфа и дори на саксофон. Научаваме (о, Божичко), че псувал в Овалния кабинет, което си е направо ужасно и даже не е *cool*. Май че и от жени не разбира, в смисъл че не е забелязан да пипа „чуждо“. С хората говори не на йейлски академичен диалект, а на обикновен, леко простеещ народен американски. Печално...

Въпреки това – а дали не и заради това – за Буш гласуваха милиони обикновени американци – от тези, които с труда си, с ръцете си, с отговорността си дълги години създаваха не само богатството, но и достойнството на Америка. Това са хора, които, без да могат да забравят материалните си проблеми (защото ги имат – и то какви), все пак в списъка на приоритетните си проблеми поставят на първо място тревогата за моралните ценности и Вярата.

Да, ние можем да имаме много въпроси относно тези техни ценности и съвсем определено тяхната вяра не е точно нашата вяра – но ние не можем да не уважаваме тези, които знаят централната истина – „Не хлебом единым...“.

За Буш този път осъзнато гласуваха тези американци, които се дразнят, когато (като непременно условие за влизане в бъдещето) им се поставя изискването за отказ от корените и традициите. Това са тези американски мъже, които не разбират какво значи да бъдеш изисквано метросексуален и които държат, когато се сключват бракове, половете да бъдат уточнени предварително; това са тези американски жени, които не че не умеят да показват краката си, но го правят само когато трябва и главно – на

когото трябва, и за които абортът не е вид козметика, и изобщо всички, които предпочитат пред холивудския каптагон обикновената бира след работа... За Буш гласува просто леля Поли – лелята на Том Сойер – жена, която умее да се заблуждава, но не умее да губи достойнството си.

Разбира се, освен облекчението от моралната победа на леля Поли остава грижата и безпокойството – кой, как и защо напъха не просто администрацията, а цялата велика страна в тази безумна, абсурдна и кървава затворена улица, каквато е иракската война? Кой печели от неизбежното повторение на вьетнамския синдром? Кой и чии интереси всъщност защитава Америка в Близкия Изток? Как стана така, че президентът започна война, която е в грубо смислово противоречие с провъзгласените от самия него принципи и логика в собствените му програмни документи и изявления, чрез които (и заради които) бе избран за първия си мандат? Кой успя да го впечатли с чучелото на „изолационизма“? Как стана така, че Америка е въвлечена де факто в гибелен конфликт с цялата арабо-ислямска цивилизация? Отговорите на тези съдбовни въпроси съвсем не са очевидни и тяхното изясняване все още предстои в бъдещето.

Но не бъдещето, а настоящето и близкото минало (от последните четири години) вече донесоха яснота по някои напълно за нас, българите (а и за другите балкански народи), въпроси. Ясно е, че републиканската администрация на САЩ не дава и пет пари за политическата клиентела на Бил Клинтън на Балканите. Това еднозначно предопределя необратимия политически залез на всички български „СДС-та със и без тирета“ както впрочем и на техните стиропорени антагонисти от „евросоциалистически“ тип. Казано по нашенски, на неизискан, но житейски правдив и точен език, цялата социаллиберална (или либералсоциална – както ви е угодна) далавера се „разсхва“, поставена извън вниманието на Държавния департамент на САЩ. Личните приятели на Медлин Олбрайт, Ричард Холбрук и Хилари Клинтън в България имат за какво да са опечалени.

Другото важно следствие за Балканите от факта, че в Белия дом вече не се свири на саксофон и че нравите там вече не са тол-

кова изискано либерални (и някак са без хуманитарно– френски уклон), е, че тук, на Балканите, вече – надяваме се – не са толкова актуални етнополитическите, етнолибералните и етносоциалните експерименти и структури, заедно със съответните партии и лидери.

Случайно или не – през последните четири години Балканите може би не са най-щастливото място на света (а че кога ли са били), но поне са спокойно място, в смисъл че никой не прекроява граници, не експериментира и не интервенира „хуманитарно“, не руши стари и не създава нови граници.

И третото, изключително важно за нас, балканците, е, че днешната американска администрация съвсем не се изкушава да разиграва „ислямската“ карта – нито на Балканите, нито където и да е другаде по света. Кой знае, може би там е на път да се роди изстраданото разбиране, че ислямът е прекалено важно, сериозно и силно нещо, за да се използва с инструментална цел. Изглежда, във Вашингтон започват да осъзнават, че ислямът си има своя собствена геополитика и затова не може да бъде средство на никоя друга геополитическа схема.

Бъдещето, разбира се, е неясно. И все пак, очаквайки го с разбираемо безпокойство, още днес можем да поздравим уважаваната (и защо да не си признаем – харесваната) от нас леля Поли от Америка с така необходимата за нея морална победа.

А можем да поздравим и себе си, балканците – по всичко личи, че докато Джордж Буш-младши заема Овалния кабинет, Кристиан Аманпур от Си Ен Ен (вестител на започваща след 48 часа война) няма да стъпва на Балканите.

А това никак не е малко.

9 ноември 2004 г.

СТАРИТЕ И НОВИТЕ ЕЛИТИ НА БЪЛГАРИЯ

В началото на 80-те години на XX в. в тъканта на българското общество (наричано с пропагандното име „развит социализъм“) се появиха белезите на скрита олигархизация.

Част от държавно-партийната управленска номенклатура прецени, че настъпва времето, в което тя може да реализира стремежите си за превръщане на прослойка менажери (управленци) в класа от собственици. Както показва историческият опит, това се оказа неуспешно. Вместо това обаче българската държавност, цялото общество, историческите корени, културните механизми и самата национална автентичност на България понесоха ужасяващ удар.

Днешният български елит е носител на пораженски нагласи и колаборационистки дух. Той е дълбоко чужд на националните задачи и на самите основни на националната самобитност на българското общество. Той е нечувствителен към историческите истини – няма сетива за централните положения, които определят националния живот на България.

Днешният български елит не е в състояние да осъзнае необходимата истина, че нациите съществуват в историята единствено и само като обединения на хора, сплотени от обща историческа съдба и генерален исторически проект. Единственият исторически проект на днешния български елит е максималната консумация на всички останали към този момент ресурси – материални и духовни. България е една от страните, загубили Втората световна (Студената) война. След победата си клубът на

кредиторите (тези национални и наднационални институции, на които България дължи между 10 и 12 милиада долара) направи всичко възможно и успя да установи в България непряко външно управление. Основен орган на това външно управление е самообявилният се днешен български елит.

В това свое качество той днес провежда не национални, а антинационални и антидържавни интереси, дълбоко враждебни на цялото българско общество.

От гледна точка на тази прослойка българската държавност (историческо достойние, гордост и надежда на всички българи през тяхната 1300-годишна история) не е общ исторически дом на българския народ, а една от многобройните структури, надстроени над гражданското общество.

Един от основните механизми за реализация на властта на днешния исторически елит е съзнателното и целенасочено заличаване на разликата между легитимността на властта и легитимността на държавата. Легитимността на властта в България, разбира се, произтича от избори.

Легитимността на българската държавност обаче няма своите корени в никакви изборни резултати, нито в някаква друга демократична процедура. Българската държавност води своята легитимност не от формално-либерални процедури, а от успешни за България войни. Опитът да се превърне българската държавност в обикновена, формална структура – една от многобройните структури, свързани с гражданското общество, я застрашава с историческо безвремие и деградация.

В края на XX и началото на XXI в. в България се формира ситуация, в която е необходимо вече да се говори не толкова за модернизация на българската държавност, колкото за нейното историческо спасение.

България няма да може да излезе от режима на външно управление, ако не се освободи от неговите назначения – днешния управляващ елит. Тази прослойка е напълно лишена от усет за историческата самоценност на България. Тя няма интерес от запазването и развитието на нашата страна като единна и неповторима етнокултурна историческа и геополитическа същност.

Всеки опит за национално-ориентирана реформа – а очевидно това може да бъде единствено и само истинска реформа на досегашната псевдореформа – ще бъде упорито и целенасочено спъван от тази паразитична върхушка. Тя не е в състояние нито да осъзнае, нито да формулира, а още по-малко членоразделно да артикулира по обществено понятен начин никакви други интереси, различни от своите собствени.

Затова пък своите собствени, тясно групови интереси тази върхушка е способна да отстоява с всички достъпни средства, включително, ако трябва, и с насилие, сянката на което вече витае на хоризонта на общото ни бъдеще.

Елитът, който се зароди през осмото десетилетие на XX в. в България и който се добра до властта чрез режисирани псевдореволюционни безпорядъци през 90-те години на XX в., беше формиран в калъпа на една примитивна американско-центрична идеология – без връзка и без реално отношение към истинските достижения и особености на американската държава, култура и история.

За българските „нежни революционери“ Америка сама по себе си беше дълбоко безинтересна точно както преди това безинтересен беше и Съветският съюз.

За устремилия се към властта перестроен герой на смутното време Америка не съществуваше нито като културно-исторически феномен, нито като цивилизационна даденост, нито като носител на никакви осъзнати морални стандарти. Както в Съветския съюз на времето, демократическите „санкюлоти“ виждаха в САЩ единствено и само богат и силен господар, на който следва час по-скоро да се предложат безусловна лакейска преданост и всячески услуги на едро и дребно.

Ако Китай беше спечелил Студената война, тези хора вече щяха да сричат на китайски (на лош китайски, разбира се), щяха да пишат имената си само и единствено с йероглифи и да въведат императивната мода за хирургическо дръпване на очите.

За българския „демократичен елит“ е наистина безразлична реалната природа на американската цивилизация, идеологическите особености на американското културно-историческо

присъствие в света. Фактически това са същите среди (а много често се оказва, че са същите семейства и дори хора) – със същия менталитет и със същата нагласа, – които бяха главните проводници и защитници на предишния яростен и безкомпромисен съветизъм – хора, пред които беше изключително опасно да се споделят и най-малките критични бележки по адрес на Съветския съюз – те незабавно донасяха „където трябва“.

За тези хора и среди формулата „навек с великия Съветски съюз“ не се е променила – просто името на СССР беше заменено със САЩ. Другата формула пък – „дружба от векове за векове“ – влезе в употреба непосредствено и без редакция.

Другата идеологическа съставка на господстващата елитна идеология е вулгарният социалдарвинизъм, какъвто дори в Дикенсово време в Англия не е бил практикуван. Разбирането, че сега е дошло времето на „силните и инициативните“ и че всички останали трябва да се отдръпнат и да почакаат, е вторият основен стълб на днешната идеологическа матрица на новия български „елит“.

„Бутни падащия, прегази легналия, смачкай слабия, силният е прав, старите и болните са излишни и затова трябва да се чувстват виновни, бедността е порок. Господ обича успелите“ – това са централните морални послания на днешния елит, претендиращ да провежда в българската действителност основните принципи на „протестантския морал на успеха“.

Обаче – хуманистичният патос на протестантския морал, свръхразвитото чувство за отговорност на действащия човек пред Бога, Обществото и Семейството, изключително високите и безкомпромисни морални стандарти, изискващи непрекъснатата нравствена и всякаква друга отчетност на човека, неразделната слятост на фундаменталната идея за свобода с идеята за отговорност, непреодолимите нравствени императиви, които тежат над класическия агент на либералната икономика – за днешния български елит са решително непонятни и затова просто не съществуват.

Героят на нашето време е свободен не за да твори, да произвежда и да се отчита пред Създателя си, а също и пред обще-

ството. Своята свобода той осъзнава като неограничена възможност да нарушава всички норми – юридически, социални и нравствени – с цел задоволяване на непосредствените си потребителски капризи. В този смисъл днешният български елит е наследник не на Лутер, на ранното пуританство или на Веберовия протестантски дух (задължителна основа и фермент на всеки капитализъм), колкото на зле разбраното ницшеанство – разбира се, лишено от изконния трагизъм и величие на германския философ.

Реалният духовен предтеча на днешния български елит не е нито в пуританските общности на раннокапиталистическа Англия, нито в квакерските общини на зараждаща се Америка.

Духовен баща на днешните пишман демократизатори е един друг много добре познат персонаж от близкото ни минало – това е Бай Ганьо, сменил пояса, потурите и дисагите с костюмите и модните атрибути на „Версаче“, „Армани“ и „Картие“.

По никакъв начин и в никакъв смисъл днешният български елит не може да се разглежда като носител на задгранични (западни) цивилизационни норми, стандарти и образци. Коренът му е в мародерството и плячкосването, пищно разцъфтели в България след края на Руско-турската освободителна война, в зората на Третата българска държава. Източникът на богатството на тази прослойка не е производството, а безскрупулното плячкосване, източникът на морала ѝ не е нито в Десетте божии заповеди, нито дори в кантианските или Веберовите морални императиви.

Непоколебимата нравствена основа на днешния български елит се синтезира най-просто и най-ясно чрез тяхната любима формула: „Който превари, той ще натовари.“

Именно поради изначалната си, генетично вродена нравствена непълноценност, политическа яловост и историческа стерилност самообявилата се за елит днешна българска върхушка не може да просъществува дори и за кратко време без идеологическа цензура и медиен монопол. Без този монопол под заплаха се оказва нейната жизнеспособност и конкурентноспособност. Яловостта и стерилността на българските пишман елити се разкриват особено добре в редките случаи, когато тази

върхушка е принудена реално да се конкурира. Става ясно, че там, където е нужна реална инициативност, реално творчество и реално чувство за отговорност, днешният български елит може да предложи само своята собствена несъстоятелност.

„Краят на прехода“ е любимото политическо клише на българския елит през последните няколко години. Ако това клише се преведе от езика на политическия илюзионизъм на езика на реалния живот, то разкрива истинския си смисъл – краят на прехода означава, че основните масиви от собственост в България са вече разпределени по един устойчив и защитен от закона начин. С други думи, че модерният Бай Ганьо след битки, продължили повече от десет години, е успял да реши въпроса с нотариалния акт.

Оттук идва и обяснението на това странно на пръв поглед историческо самодоволство, което лъха от загадъчната формула за „края на прехода“. Фактически става дума за това, че реката на времето (което беше наше, разбира се) най-после ни заведе до спасителния бряг, където можем да разположим офшорките си и да скрием нотариалните си актове.

Липсата на натиск по вертикалата отдолу е източник на това илюзорно спокойствие – то е илюзорно, защото собственост, придобита чрез власт, може безпроблемно да бъде отнета пак чрез власт.

„О, миг прекрасен си, поспри!“ – възкликва Фауст в един определен момент. Веднага след това обаче става ясно, че Фауст е излъган от този, който той си мисли, че е излъгал...

Необходимо е отваряне на всички вертикални шлюзове за социална мобилност и разбуджане на творческите сили на българското общество. Новообявилите се „най-добри“ очевидно са способни само на консумация, но не и на историческо творчество. Те трябва да бъдат заменени – въпреки всички досегашни селекционни усилия в България има все още достатъчно човешки материал, все още има достатъчно образовани, енергични, отговорни и порядъчни хора. Те следва да бъдат обединени в името на един нов национален проект, съизмерен с предизвикателствата, които историята поставя пред България.

Раздялата с днешния елит съвсем не означава – и това трябва категорично да се подчертае въпреки всички сегашни и бъдещи спекулации по този въпрос – отказ от модернизационни усилия. Въоръжени с ултрареволюционния лозунг „Времето е наше“ – т.е. „Долу проклетото минало, бъдещето започва с нас“, – новите хунвейбини зачертаха от историята на страната цели периоди – както с неизбежните им грешки, така и с очевидните им достижения.

Във вакханалията на ултрареволюционната разрушителна лудост беше забравена една централна истина – че единствената гаранция за необратимостта на историята е нейната приемственост.

Модернизацията на България не започва през 1989 г., нито през 1997 г., нито пък на датата, когато поредният победител на парламентарни избори се обявява за начало на координатната система на времето.

Отношението към българската история, сведено до дискотечния подход „това да – това не“, е разрушително за самите устои на обществения живот, то дезориентира и развъртава цели поколения. Необходимо е да се спре войната с историята, да се прекрати конюктурното и безотговорно нейно преписване, крайно време е да се приеме нов отговорен и разумен подход към историята на Третата българска държава. Това обаче означава радикална промяна на държавно-политическата философия на страната.

Не могат да бъдат легитимни наследници на българската история тези обществени прослойки, които се държат в България като безумни конкистадори. Легитимното онаследяване задължително изисква и предполага добронамерено и честно отношение към наследодателя. В противен случай няма онаследяване, а брутален грабеж от мародерски тип.

Проблемът с избора на пътя и откриването на новия обединителен национален проект е неразривно свързан с проблема за езика, на който обществото днес е принуждавано да говори и да мисли за своите проблеми. Днес България живее в някакъв изкуствено конструиран свят. В езика на този свят,